

ปฏิรูปคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

กลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ประเทศไทยได้ถูกจัดให้เป็นประเทศที่อยู่ในสังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ปี 2548 กล่าวคือปี 2548 ประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 10.4 ปี 2555 มีผู้สูงอายุร้อยละ 12.7 ปี 2556 มีผู้สูงอายุร้อยละ 14.7 และคาดว่าในอีก 20 ปีข้างหน้า คือปี 2576 ประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปในประเทศไทยจะมีถึง 19 ล้านคน เท่ากับร้อยละ 30 ของประชากรทั้งประเทศ (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2556) ซึ่งตามคานียามขององค์การสหประชาชาติ (United Nation : UN) กำหนดไว้ว่าประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป สัดส่วนเกินร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ ถือว่าประเทศนั้นได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) แล้ว และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์เมื่อมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ ประเทศไทยจึงนับได้ว่าก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555) และผู้สูงอายุเหล่านั้นมีแนวโน้มเป็นประชากรผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน หากไม่ได้บริหารจัดการ อาจเป็นภาระทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และงบประมาณของรัฐได้ จำนวนประชากรวัยแรงงานที่ลดลงจะมีผลกระทบต่อผลิตโดยรวมของประเทศ ในขณะที่การจัดสรรทรัพยากรเพื่อผู้สูงอายุของประเทศเพิ่มขึ้น ผลกระทบต่อการจัดการด้านสังคมคือการพึ่งพิงสมาชิกในครอบครัวที่สูงขึ้น อันเนื่องมาจากภาวะถดถอยทางกายภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างต่อเนื่องในระยะยาว (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2555 น.1) ดังนั้นเพื่อลดปัญหาอันเกิดขึ้นจากจำนวนประชากรสูงอายุ จึงควรป้องกันและแก้ปัญหา ดังนี้

1. ด้านกฎหมาย

ตรากฎหมายการจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทางรายได้ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระของครอบครัวและสังคม โดยขยายระยะเวลาการเกษียณอายุด้วยความสมัครใจออกไปถึง 65 ปี (รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2556) โดยภาครัฐจำเป็นต้องปรับปรุง กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการให้แก่แรงงานผู้สูงอายุ โดยเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน และบริการต่างๆ ภาครัฐอาจมีมาตรการสนับสนุนการจัดโครงการบริการด้านการรักษาสุขภาพและการรักษาพยาบาลแก่แรงงานผู้สูงอายุในหน่วยงาน มาตรการด้านสภาพแวดล้อมในที่ทำงาน โดยจัดเตรียมสภาพแวดล้อมของที่ทำงานให้มีความปลอดภัยจะทำให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเพิ่มสิทธิประโยชน์ทางภาษีให้กับนายจ้างเป็นแรงจูงใจให้นายจ้างจ้างแรงงานผู้สูงอายุ เนื่องจากแรงจูงใจทางภาษีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจจ้างงานประชากรผู้สูงอายุ รวมทั้งหามาตรการทางกฎหมายส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ครอบครัวและสังคมต่อการส่งเสริมการทำงานในผู้สูงอายุ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2556) ส่วนมาตรการด้านการให้บริการและอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การบริการสาธารณะด้านการคมนาคม การสนับสนุนทางการตลาด ปรับปรุงและพัฒนากฎหมายด้านสวัสดิการสังคม ให้มีผลใช้บังคับตามกฎหมาย โดยให้ครอบคลุมถึงกลุ่มประชากรผู้สูงอายุด้วย และจัดสรรงบประมาณแผ่นดินเพื่อการพัฒนาาระบบสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุโดยตรง รวมทั้งมาตรการทางกฎหมายภาษีสนับสนุนให้ครอบครัวดูแลผู้สูงอายุ โดยปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการลดภาษีสำหรับบุตรที่ดูแลบิดา มารดา ญาติสายตรงที่เป็นผู้สูงอายุมากขึ้น

2. ด้านงบประมาณ

สร้างหลักประกันทางรายได้ของผู้สูงอายุ และระบบส่งเสริมการออมก่อนวัยผู้สูงอายุ (ระบบการออมเพื่อวัยเกษียณ) ส่งเสริมการประกันตนเองก่อนสูงอายุ ในรูปแบบที่มีความหลากหลายกว่าการประกันชีวิตและประกันสุขภาพ โดยศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุในช่วงวัยต่าง ๆ เพื่อสร้างหลักประกันในวัยสูงอายุและเป็นกระบวนการสร้างความมั่นคงให้ผู้สูงอายุมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีและสมควรดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนของตนได้อย่างมีคุณภาพ เช่น ขยายการจ้างงานในระบบหลังการเกษียณอายุการทำงาน พิจารณาเงินบำนาญผู้สูงอายุรายเดือน การออมระยะยาว มีการจัดสรรเงินสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุทุกคนให้มีรายได้เพียงพอต่อยังชีพ จัดตั้งกองทุนบำนาญระดับชาติให้เป็นองค์กรใหม่เป็นนิติบุคคลที่มีระบบและระเบียบการบริหารจัดการที่ชัดเจนและโปร่งใส มีคณะกรรมการบริหารกองทุนระดับมืออาชีพเพื่อสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนทุกคน การเก็บเงินออมนั้นคงต้องขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเนื่องจากเข้าถึงประชาชนได้อย่างทั่วถึงและมีความสามารถติดตามดีกว่าส่วนกลาง จะทำให้การบริหารจัดการมีความเป็นไปได้สูงกว่าและถูกกว่าการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์ที่ส่วนกลางรัฐควรสนับสนุนด้านงบประมาณต่อปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ และตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาครัฐต้องขยาย “ความเป็นธรรมของค่าใช้จ่ายทางสุขภาพ” โดยควรต้องครอบคลุมค่าใช้จ่ายในทุกส่วนของการบริการสุขภาพ ได้แก่ ค่ายา ค่ารักษาพยาบาล ค่าเดินทางและค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2556)

ผลของการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจะทำให้รัฐต้องจัดหาสวัสดิการเพิ่มเติมทั้งในรูปของปริมาณและคุณภาพเพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่มากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งทำให้รัฐมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นตาม จึงมีความจำเป็นที่รัฐจะต้องเตรียมพร้อมในเรื่องงบประมาณโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องภาระค่าใช้จ่าย

3. ด้านพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีการเรียนรู้ต่อเนื่องและตลอดชีวิต ในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาพิเศษ การศึกษานอกระบบ การศึกษาเพื่อการทำงานอาชีพ การศึกษาต่อเนื่องระดับอุดมศึกษา เพื่อการสร้างความรู้เท่าทันสู่การเปลี่ยนแปลงระดับสากล โดยเฉพาะการเป็นประชาชนอาเซียน เพื่อการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้วัฒนธรรมข้ามชาติ เพื่อการสร้างวิสัยทัศน์โลกกว้างทางการเรียน การอาชีพ เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพตามศักยภาพและประสบการณ์ของผู้สูงอายุ การให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะฝีมือ มีวิชาชีพที่ยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมและที่มีสุขภาพแข็งแรง ยังสามารถแสดงบทบาทต่อสังคม ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ได้อย่างดี สามารถเป็นวิทยากร เป็นผู้ให้ความรู้ทั้งในสถานศึกษา สถานประกอบการหรือหน่วยงานอื่น ๆ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายที่เกี่ยวกับแรงงาน การเพิ่มพูนความรู้และทักษะ ช่วยให้แรงงานผู้สูงอายุมีโอกาสฟื้นฟูและพัฒนาทักษะที่มีอยู่ควบคู่กับการเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการทำงานในสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป มาตรการให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อการเพิ่มพูนความรู้และทักษะ อาจทำได้โดยการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เปิดโอกาสให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทต่อการสนับสนุนการจ้างงานผู้สูงอายุ เนื่องจากหน่วยงานระดับท้องถิ่นจะสามารถเข้าถึงและรับทราบความต้องการของประชากรผู้สูงอายุในพื้นที่ได้ดี ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างงานให้แก่ประชากรผู้สูงอายุโดยอาศัยกระบวนการสหกรณ์ระบบวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2556)

4. ด้านเครือข่ายองค์กรดูแลผู้สูงอายุ

ส่งเสริมการจัดกิจกรรมผู้สูงอายุ ให้เป็นไปตามทฤษฎีบทบาททางสังคม (Role Theory) และทฤษฎีกิจกรรมทางสังคม (Activity Theory) “กิจกรรม เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างบทบาททางสังคมของผู้สูงอายุ ขึ้นใหม่ เพื่อทดแทนบทบาทเดิมที่สูญหายไป และทำให้เกิดการมองเห็นคุณค่าของตนเองเป็นสำคัญ” ทั้งด้านระดับนโยบายที่ชัดเจน และมีหน่วยงานรับผิดชอบรองรับ เช่น การจัดตั้งกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เพื่อการบูรณาการการอนุรักษ์เอกลักษณ์ความเป็นไทยควบคู่กับการยอมรับความเป็นภูมิภาคนิยม พัฒนาระบบสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ (ICT for Elderly) รวมทั้งจัดระบบเชื่อมโยงสวัสดิการทุกประเภทให้ผู้สูงอายุใช้บริการจากบัตร Smart Card เพียงใบเดียว รัฐจะต้องสนับสนุนให้มีการดำเนินการโดยชุมชนเพื่อชุมชน โดยที่รัฐทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง รัฐบาลจะต้องวางแนวนโยบายกว้าง ๆ เช่น การสร้างอาชีพและรายได้ การออม เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา,2556)

5. ด้านให้ความรู้กับสังคมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เตรียมความพร้อมเพื่อที่จะก้าวไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่าและอยู่ดีมีสุข โดยรัฐบาลณรงค์ให้คนรุ่นใหม่สาวตระหนกถึงความสำคัญของการเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ภาครัฐจะต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการให้บริการสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุจากเชิงรับมาเป็นเชิงรุก และเปลี่ยนจากการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุมาเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงอย่างแท้จริง สนับสนุนกลุ่มกิจกรรมของผู้สูงอายุแบบอื่น ๆ นอกจากการรวมกลุ่มของชมรมผู้สูงอายุตามปกติ สนับสนุนกลุ่มกิจกรรมของผู้สูงอายุในวัดและโรงเรียนตามแนวทางที่ได้รับพระราชทาน คือ มีความสัมพันธ์ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” เป็นต้น นอกจากนี้สร้างความเข้าใจของบุตรหลานภายในครอบครัวของผู้สูงอายุ ซึ่งไม่ใช่แง่ของจิตใจเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องเข้าใจถึงความต้องการทางด้านกายภาพของผู้สูงอายุด้วย พัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุระยะยาวที่ช่วยเหลือตัวเองได้น้อยและผู้ด้อยโอกาส ในพื้นที่แบบบูรณาการให้ครอบคลุมมากขึ้นโดยศึกษา พัฒนา และสร้างต้นแบบระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวให้เกิดระบบของการมีส่วนร่วมของครอบครัว และคนในชุมชน เน้นการส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิตของผู้สูงอายุ และขยายต้นแบบในระบบการดูแลระยะยาวให้กระจายไปทุกชุมชน ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวอย่างครบวงจร โดยการจัดตั้งหน่วยงาน/ภาค/แผนกผู้สูงอายุในโรงพยาบาลให้มีแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์เฉพาะทางผู้สูงอายุเพื่อทำการตรวจ ประเมินผู้สูงอายุอย่างครบวงจรทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ประเมินความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง การสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค ตลอดจนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพผู้สูงอายุให้มีสุขภาพที่พึงประสงค์โดยผสมผสานมาตรฐานการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต การจัดทำข้อมูลผู้สูงอายุ เนื่องจากข้อมูลที่ได้จะเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อการวางแผนกำหนดนโยบายการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพต่อไป โดยควรจำแนกข้อมูลดังกล่าวออกเป็น 3 กลุ่มผู้สูงอายุ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ กลุ่มที่พอช่วยเหลือตนเองได้ และกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือ(สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา,2556)(มาลินี วงศ์สิทธิ์ และศิริวรรณ ศิริบุญ,2546)

บรรณานุกรม

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2547). พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546.

กรุงเทพฯ: เจ เอส การพิมพ์.

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2548). การจัดสวัสดิการสังคม. กรุงเทพฯ:

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2551). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุ.

- กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ช.ชยินทร์ เพ็ชฌัญญุ.(2552).**แนวทางและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสวัสดิการ ผู้สูงอายุในประเทศไทย.** [ออนไลน์].สืบค้น 14 สิงหาคม 2557 จาก RES_guidelines-legal-measures-relating- welfare-Thailand_HSRI_1999.pdf
- บุหลัน ทองกลีบ. (2550). **บทบาทภาครัฐในการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร.** คุชฌินิพนธ์ หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง. มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บรรลุ ศิริพานิช. (2543). **ผู้สูงอายุไทย.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2556). **สถานการณ์ผู้สูงอายุ แนวโน้ม และผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน.**เอกสารการนำเสนอ งานสัมมนา ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น วันที่ 12 ธันวาคม 2556 [ออนไลน์] สืบค้น 13 พฤศจิกายน 2557
- มาลินี วงศ์สิทธิ์ และศิริวรรณ ศิริบุญ.(2546). **รายงานการวิจัยเรื่องศักยภาพของผู้สูงอายุในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ.** สถาบันประชากรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย [ออนไลน์].สืบค้น 14 สิงหาคม 2557 จาก http://www.thapra.lib.su.ac.th/objects/thesis/fulltext/snamcn/Orachorn_Wothawee/fulltext.pdf
- รศรินทร์ เกรย์ และคณะ.(2556). **มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ : มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ = New Concept of Older Persons :The Psycho-Social and Health Perspective.** สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, [ออนไลน์].สืบค้น 14 สิงหาคม 2557 จาก [http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsrth/download_PublicationBook/2556/e-book_new%20concept %20of%20older%20persons.pdf](http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsrth/download_PublicationBook/2556/e-book_new%20concept%20of%20older%20persons.pdf)
- วิชาญ ทรายอ่อน.(2557). **สวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่เหมาะสมของประเทศไทย.** เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ Academic Focus สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- วิพรรณ ประจวบเหมาะและคณะ. (2553), **การทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2545-2550.** มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ และคณะ. (2551), **หลักประกันด้านรายได้สำหรับผู้สูงอายุไทย, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.**
- วันทนี วาสิกะสิน และคณะ. (2547). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมสังคมสงเคราะห์.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2544). **สวัสดิการผู้สูงอายุ.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย,สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส.)และสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.).(2555). **โครงการวิจัยการประมาณการงบประมาณสำหรับผู้สูงอายุและแหล่งที่มาของเงิน.** [ออนไลน์].สืบค้น 14 สิงหาคม 2557 จาก http://tdri.or.th/wp-content/uploads/2013/03/elder_a4.pdf
- สหประชาชาติ.(2557). : **การเพิ่มและการเปลี่ยนแปลง ของจำนวนประชากรโลก.** สืบค้น 14 สิงหาคม 2557 http://apdforum.com/th/article/rmiap/articles/print /departments/world_horizons/2014/01/01/feature-pr-17
- สมชัย จิตสุชนและคณะ. (2554). **สู่ระบบสวัสดิการสังคมถ้วนหน้าภายในปี พ.ศ. 2560,** เสนอต้อ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์. มีนาคม.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(2555). ข้อมูลสถิติที่สำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุ (จากสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย :
พ.ศ. 2555). [ออนไลน์].สืบค้น 14 สิงหาคม 2557 จาก [http://www.oppo.opp.go.th/
info/StatP_290457.pdf](http://www.oppo.opp.go.th/info/StatP_290457.pdf)

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.(2556).รายงานการพิจารณา เรื่อง “ประเทศไทยกับการเตรียมความพร้อม
ผู้สูงอายุก้าวสู่ 2 ทศวรรษหน้า (พ.ศ.2556 – 2575) ของคณะกรรมการการพัฒนาระบบสังคมและ
กิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส. วุฒิสภา กรุงเทพฯ : (เอกสาร
สำเนา).

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.(2554). ยุทธศาสตร์การวิจัยรายสาขา : ด้านสังคมผู้สูงอายุ
พ.ศ. 2555 – 2559. [ออนไลน์].สืบค้น 14 สิงหาคม 2557 จาก [www1.nrct.go.th/
downloads /ps/ seminar_13-03-2012/group9.pdf](http://www1.nrct.go.th/downloads/ps/seminar_13-03-2012/group9.pdf)